

บทปริทัศน์บทความเรื่อง

การวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์: การดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานในประเทศไทย

ฟองคำ ดิลกสกุลชัย

บทความเรื่อง การวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์: การดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานในประเทศไทย โดย ศาสตราจารย์ ดร. สมจิต หนูเจริญกุล ซึ่งนำเสนอในการประชุมวิชาการ เรื่อง วิจัยวิทยาการวิจัยสหวิทยาการ ครั้งที่ 2 ระหว่าง วันที่ 28-29 มีนาคม 2545 ณ โรงแรมโซลทวิน ได้สรุปทัศนะทางปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อวิจัยวิทยาการวิจัยทางการพยาบาลอยู่ 3 ทัศนะ ได้แก่ 1) ทัศนะภาวะหลังปฏิฐานนิยม (Postpositivism) ซึ่งเชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกนี้มีรูปแบบและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ การค้นหาความรู้ คือการค้นหารูปแบบและความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์นั้นๆ แนวคิดนี้ยอมรับวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในการค้นหาความรู้เพื่อที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ 2) ทัศนะเชิงตีความ มนุษยนิยม หรือธรรมชาตินิยม (Interpretative, humanistic, or naturalistic) ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความรู้ให้เพียงพอกับศาสตร์แห่งความเป็นมนุษย์ วิจัยวิทยาการวิจัยมักจะเป็นวิธีการเชิงคุณภาพ ซึ่งรวมการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) การศึกษาเชิงทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory Study) และการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Study) และ 3) ทัศนะเชิงวิพากษ์ หรือการปลดปล่อยมนุษยจากพันธนาการ (Critical or emancipatory approach) เป็นแนวคิดใหม่ที่รวมเอาแนวคิดทฤษฎีทางสังคม ปรัชญา การวิเคราะห์ทางวัฒนธรรมและการเมืองเข้าด้วยกัน วิจัยวิทยาการวิจัยใช้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การวิจัยในสาขาพยาบาลศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากทัศนะเชิงปรัชญาที่หลากหลายและใช้วิจัยวิทยาการวิจัยที่แตกต่างกัน เนื่องจากศาสตร์ทางการพยาบาลเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ วิธีการเดียวไม่สามารถหาความรู้ที่ครอบคลุมคนและสุขภาพในลักษณะองค์รวมได้ ดังนั้น นักวิชาการพยาบาลจึงให้คุณค่ากับทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งทั้ง 2 วิธีจะช่วยในการสร้างและทดสอบทฤษฎีเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

นอกจากนี้ผู้เขียนได้สรุปแนวคิดและทฤษฎีการดูแลตนเอง โดยอธิบายว่าการดูแลตนเองเป็นความพยายามของบุคคลในการสร้างสุขภาพ ป้องกันความเจ็บป่วย การค้นพบอาการตั้งแต่เริ่มต้น และการจัดการกับภาวะความเจ็บป่วยทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง ดังนั้นการดูแลตนเองจึงเป็นการลดการพึ่งพามือคนอื่น เป็นการให้แหล่งประโยชน์ในตัวบุคคลเพื่อดูแลสุขภาพของเขาเอง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีอายุยืนยาวได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งยกตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้วิจัยวิทยาการวิจัย

แตกต่างกันในการวิจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเอง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 การวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมการดูแลตนเองในผู้ป่วยเบาหวานในระดับโรงพยาบาลประจำจังหวัด” วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการดูแลตนเองในผู้ป่วยเบาหวาน ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตัวอย่างที่ 2 การวิจัย เรื่อง “กระบวนการดูแลตนเองของผู้ใหญ่ที่เป็นโรคเบาหวาน: การศึกษาเชิงทฤษฎีจากข้อมูล” วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทฤษฎีการดูแลตนเองตามทัศนะของผู้ที่เป็นโรคเบาหวาน” ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเชิงทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory)

ตัวอย่างที่ 3 การวิจัย เรื่อง “ประสิทธิภาพของโครงการสนับสนุนและให้ความรู้เพื่อปรับปรุงการรับรู้สมรรถนะในการดูแลตนเอง และภาวะการควบคุมโรคในผู้ป่วยเบาหวานประเภทที่ 2 ที่ควบคุมโรคไม่ได้” วัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับน้ำตาลในเลือด การรับรู้สมรรถนะในการดูแลตนเองโดยรวมและรายด้าน และการควบคุมโรคก่อนและหลังเข้าโครงการ 4 เดือน” ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบกึ่งทดลอง ชนิด One Group Pre-Test Post-Test

ตัวอย่างที่ 4 การสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง “ระบบการสนับสนุนและให้ความรู้ในผู้ป่วยเบาหวานด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ” วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะงานวิจัยเกี่ยวกับการสนับสนุนและให้ความรู้แก่ผู้ป่วยเบาหวานในประเทศไทย ตั้งแต่ ปี 2520-2542 และศึกษาค่าขนาดอิทธิพลและอิทธิพลของลักษณะงานวิจัยต่อผลลัพธ์ของผู้ป่วย

จุดเด่นของบทความนี้ คือ การพูดถึงแนวปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อวิธีการวิจัยสาขาพยาบาล-ศาสตร์ในปัจจุบัน การยกตัวอย่างแนวคิดการดูแลตนเอง ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญทางการพยาบาล และเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิรูประบบสุขภาพ พร้อมทั้งตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาการวิจัยต่าง ๆ ในการวิจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเอง ทำให้เห็นภาพของการนำเอาแนวปรัชญาที่กล่าวถึงลงมาสู่การวิจัยในสาขาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสุขภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้ผู้ปริทัศน์ขอเสนอความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิจัยสาขาพยาบาล-ศาสตร์ในประเทศไทย ดังนี้

เนื่องจากศาสตร์ทางการพยาบาลเป็นศาสตร์ของการปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การสร้างเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติการพยาบาลขององค์การอนามัยโลก ให้ความหมายของ **การพยาบาล** คือ การช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว และชุมชน ในการประเมินและพัฒนาทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพจิตให้ดีที่สุดภายใต้สภาวะแวดล้อมที่อาศัยและที่ทำงานของผู้ให้บริการ ซึ่งการจะกระทำเช่นนี้ได้ พยาบาลต้องพัฒนาความสามารถในการ

ส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การดูแลในระหว่างเจ็บป่วย การฟื้นฟูสุขภาพ โดยคำนึงถึงแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งกาย จิต สังคม ที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ ความเจ็บป่วย ความพิการ และความตาย (อ้างใน สมจิต หนูเจริญกุล, 2543)

จากความหมายดังกล่าว งานวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์จึงมีลักษณะเป็นการวิจัยสห-วิทยาการ ซึ่งมีขอบข่ายของปัญหาวิจัย ตั้งแต่ การอธิบาย (explanation) การศึกษาความสัมพันธ์ จนถึงแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (correlation, causal model) การพยากรณ์ (prediction) และการควบคุม (control) ในด้านการวิจัยสหวิทยาการ งานวิจัยสาขาพยาบาล-ศาสตร์ครอบคลุมการวิจัยในสาขาต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์/การวิจัยทางคลินิก งานวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์ บางส่วนจะเป็นงานวิจัยพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ เช่น การวิจัยทางสรีรวิทยา หรือ การวิจัยทางชีวเคมี เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาการพยาบาลทางคลินิก

2. การวิจัยสาขาสาธารณสุขซึ่งรวมถึงการวิจัยทางระบาดวิทยา เนื่องจากประเด็นการวิจัย มุ่งที่เรื่องสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในสาขาพยาบาลศาสตร์ ยังมีสาขาวิชาการพยาบาลสาธารณสุขเป็นสาขาวิชาเฉพาะสาขาหนึ่ง ดังนั้นการวิจัยทางการ พยาบาลจึงครอบคลุมการวิจัยในสาขานี้ด้วย โดยจะเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนเพื่อให้ผลจากการ วิจัยสามารถนำไปใช้ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. การวิจัยสาขาสังคมศาสตร์ ดังได้กล่าวแล้วว่าการวิจัยในสาขาพยาบาลศาสตร์จะ เกี่ยวข้องกับสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน และบทบาทของพยาบาลจะต้องครอบคลุมทั้ง กาย จิต และสังคมของมนุษย์ การวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์จึงมีบทบาทมากขึ้นในการวิจัยสาขา พยาบาลศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต และพฤติกรรมสุขภาพ

4. การวิจัยสาขาพฤติกรรมศาสตร์ หรือการวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ การวิจัยสาขา พยาบาลศาสตร์ส่วนหนึ่งจะเป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยสาขาพฤติกรรมศาสตร์ หรือการวิจัย สาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ เนื่องจากการพยาบาลเป็นการปฏิบัติกับบุคคลซึ่งครอบคลุมทั้งกาย จิต สังคม และสภาวะแวดล้อม จุดมุ่งหมายของการพยาบาลมุ่งให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต งานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น พฤติกรรมการออกกำลังกาย พฤติกรรมมารับประทาน อาหาร พฤติกรรมการดูแลตนเอง เป็นต้น

นอกจากสาขาดังกล่าวซึ่งเป็นสาขาหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์ ในปัจจุบันยังมีการวิจัยด้านมนุษยวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง

เชื้อชาติเผ่าพันธุ์และสุขภาพ (ethnography) ทั้งนี้เพราะมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์เป็นประเด็นหลักของงานวิจัยในสาขาพยาบาลศาสตร์

ด้านวิธีวิทยาการวิจัยในสาขาพยาบาลศาสตร์ บทความของศาสตราจารย์ ดร. สมจิต ได้ยกตัวอย่างวิธีวิทยาการวิจัย 4 วิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเชิงทฤษฎีจากข้อมูล การวิจัยแบบกึ่งทดลอง และการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาน ทั้งนี้ยังมีวิธีวิทยาการวิจัยในสาขาพยาบาลศาสตร์ที่ทำกันมากอีกวิธีหนึ่ง คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และอำนาจการทำนายของตัวแปรต้นต่อตัวแปรตาม นอกจากนี้วิธีวิทยาการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ที่มีบทบาทมากขึ้นในการวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม หรือทำ focus group เป็นต้น

ตามที่ท่านผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทนำว่า “ศาสตร์ทางการพยาบาลเป็นศาสตร์ที่มีคุณลักษณะเด่นของความหลากหลายอย่างชัดเจน ... งานวิจัยทางการพยาบาลจึงมีหลากหลาย ... แม้ว่าความหลากหลายเหล่านี้มีข้อด้อยก่อให้เกิดปัญหาในแง่ของการเห็นพ้องต้องกันในประเด็นที่สำคัญของวิชาชีพ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งประโยชน์ที่สำคัญ ... และช่วยให้การวิจัยทางการพยาบาลครอบคลุมได้ในทุกแง่มุม และน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงเกี่ยวกับสุขภาพ ความเจ็บป่วย และชีวิตของมนุษย์ที่มีความซับซ้อนและโยงใยกับปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านสรีระ จิตสังคม และจิตวิญญาณ อย่างเป็นองค์รวม” (สมจิต หนูเจริญกุล, 2545, หน้า 3)

เอกสารอ้างอิง

- สมจิต หนูเจริญกุล (บรรณารักษ์). (2543). **การพยาบาล: ศาสตร์ของการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: หจก. วี. เจ. พรินต์ติ้ง
- สมจิต หนูเจริญกุล. (2545). **การวิจัยสาขาพยาบาลศาสตร์ในประเทศไทย**. บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง วิธีวิทยาการวิจัยสหวิทยาการ ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 28-29 มีนาคม 2545 ณ โรงแรมโซลทวิน กรุงเทพฯ.